
**SHAXSGA YO‘NALTIRILGAN TA’LIM JARAYONINI
SAMARALI TASHKIL ETISHDA O‘QITUVCHI ROLI***Abdalieva Feruza Isaevna**Pedagogika va psixologiya kafedrasi katta o‘qituvchi
Nukus davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston*

---

*Kurbonboeva Dilorom Muxanovna**Pedagogika va psixologiya kafedrasi assistent o‘qituvchi
Nukus davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston*

Annotatsiya. Maqolada shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim jarayonini tashkil etishda o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi, shaxsiy yetuligi haqida batafsil yoritilib berilgan.

Kalit so‘zlar: Shaxs, kasbiy yetuklik, pedagogik mahorat.

**РОЛЬ ПЕДАГОГА В ЭФФЕКТИВНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ
ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО
ПРОЦЕССА***Абдалиева Периуза Исаевна**старший преподаватель кафедры Общей педагогики и психологии
Нукусский государственный педагогический институт, Узбекистан*

---

*Курбанбаева Диларам Мухановна**ассистент преподаватель кафедры Общей педагогики и
психологии Нукусский государственный педагогический институт,
Узбекистан*

Аннотация. В статье подробно рассказывается о профессиональной подготовленности педагога, его личностной зрелости в организации личностно-ориентированного образовательного процесса.

Ключевое слово: Личность, профессионализм, педагогическое мастерство.

**THE ROLE OF THE TEACHER IN THE EFFECTIVE
ORGANIZATION OF THE PERSON-ORIENTED EDUCATION
PROCESS***Abdalieva Periuza Isaevna**Senior lecturer, Department of General Pedagogy and Psychology,
Nukus State Pedagogical Institute, Uzbekistan*

---

*Kurbanbaeva Dilaram Muxanovna**Assistant teacher off the Department of General Pedagogy and
Psychology, Nukus State Pedagogical Institute, Uzbekistan*

Annotation. The article describes in detail the professional readiness of a teacher, his personal maturity in the organization of a personality-oriented educational process.

Key words: Personality, professionalism, pedagogical skills

Shaxs tushunchasi har qanday pedagogik jarayonning asosiy o'lchovi va har qanday pedagogik tizimning qurilishini belgilovchi omildir. Shaxs tushunchasi istentsional hodisa sifatida insonning mavjudligi va hayotiy jarayoni ifodalaydi. Shuning uchun ham o'qituvchi shaxsning rivojlanishi ta'minlovchi ta'lim-tarbiya maydonini tashkil etishi kerak.

Bugungi kunga qadar fanda shaxs tushunchasining yaxlit yagona ta'rifi yaratilmagan. Shaxs birinchi navbatda ijtimoiy hodisa, faol subyekt ongli mavjudot sifatida namoyon bo'ladi. Masalan, A.V.Petrovskiy [1] shaxsni boshqa kishilarning dunyosiga birlashgan alohida o'ziga xos individ sifatida talqin etadi. Bunday holatlarda shaxslar aro munosabatlar tizimi vujudga keladi.

Shaxsning individualligi uning ichki dunyosi bilan bog'liq bo'ladi. Shuning uchun ham shaxsga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik faoliyatning alohida o'ziga xos turidir. Bu faoliyat o'zining maqsadi, vazifalari, mazmuni, texnologiyalariga ega. Bu esa o'qituvchilarning pedagogik faoliyatida yaxlit qadriyatli munosabatlarning ifodalanishini taqazo qiladi. O'qitish bu yuqori darajadan past darajani, yaxshidan yomonni, xohish istakdan istamaslikni, munosib tanlovdan nomunosib tanlovni farqlashni talab qiladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim sohasidagi amaliy hamda ilmiy tajribalar, an'analarning nechog'li ko'p bo'lishiga qaramasdan hamon o'quvchilarga tayyor, nazariy bilimlar taqdim qilinayapdi. Oliy o'quv yurtlarida bo'lajak o'qituvchilarga hamon o'zi dars beradigan o'quv predmetini o'qitishga oid ko'nikmalar shakllantirilmogda. O'qituvchilar tayyorlashga bo'lgan zamonaviy yondashuvlar F.R. Yuzlikaev, B.R.Djureva, B.Raximov, O.Haydarova, G.Mahmudova, SH.Majidovalarning ishlarida bayon qilinganidek, ularni o'quvchilarga zamonaviy ta'lim texnologiyalariga asosalangan ta'lim jarayonini tashkil etuvchi subyektlari sifatida yetishtirishga qaratilgandir. Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashga ixtisoslashgan oliy ta'lim muassasalari pedagoglarni ommaviy tarzda o'qitish jarayonini amalga oshiruvchi mutaxassislar sifatida yetishtirib berishga safarbar qilingan. Bugungi kunga qadar bo'lajak o'qituvchilarni o'z kasblarining mazmun-mohiyatini izlash o'z kasbiy faoliyatini tahlil qilishga o'rgatilmagan. Zamonaviy eng yangi pedagogik fikrlar, g'oyalarning targ'botichisi sifatida namoyon bo'lishi lozim.

Chunki shaxsga yo'naltirilgan ta'lim paradigmasiga o'tish o'quvchilarning mustaqil, individual fikriy taraqqiyotini ta'minlashga xizmat qiladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini tashkil etish o'qituvchilardan yuksak kasbiy mahoratga ega bo'lishni talab qiladi. Ular shaxs psixologiyasiga oid bilimlar, yangi texnologiyalar, hayotiy tajribalarni chuqur o'zlashtirgan bo'lishlari lozim. O'qituvchilar o'quvchilarning shaxsiy fikrlash doirasini hisobga olgan holda muloqat o'rnata olishlari kerak. I.A.Kolesnikova ta'kidlaganidek, bo'lajak o'qituvchilar o'z faoliyatini o'quvchilarni tarbiyalash nuqtai

nazaridan yondoshgan holda tashkil etishga e'tibor bermaydilar. Ular o'quv predmeti doirasida insonparvarlikka asoslangan ta'lim-tarbiya berishga intilishlari kerak [2].

Aksariyat o'qituvchilar o'zlarining pedagogik vazifalari o'quvchilarda bilim, ko'nikma, malakalarni shakllantirishdan iborat ekanligini ta'kidlaydilar. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim paradigmasida pedagogik faolyat ham tubdan o'zgaradi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim-tarbiya jarayonida o'qituvchi o'quvchilarga subyekt darajasida qaragan holda uning ta'lim-tarbiya faolyatini tashkillashtirishi kerak. O'qituvchi tomonidan o'quvchilarga taqdim qilingan bilim va tajribalar bolaning anglashi uchun qulay, ommaviy tarzda qabul qilingan hamda aniq bo'lishi lozim. Bu jarayonda o'quvchilarda va o'qituvchi orasida ongli, do'stona, qadriyatli munosabatlar amal qilinishi talab etiladi. Fikriy izlanishva ijodiy-evristik faolyatning murakkab, shu bilan bir qatorda pedagogik jihatdan qulay yo'li tadbiq qilinishi kerak. V.Franklning ta'kidlashicha, bunday masalalarni o'qituvchi o'z o'quv predmeti doirasida to'la hal qilolmaydi.

O'qituvchining kasbiy rivojlanishi, pedagogik mahorati kabi muammolar bir qator olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Jumladan, M.Ochilov, N.N.Azizxo'jayeva, N.Saidaxmadov, O'.Q.Tolipov, F.R.Yuzlikaev, Y.R.Yuzlikaeva SH.Q.Mardonov, T.G'afforova, G.I Gorskiy, V.I.Zagviyazinskiy, N.V Kuzmina, L.M.Mitina kabilarning ishlari bunga misol bo'ladi.

O'qituvchilarning pedogogik usullarini yaxlit tizim sifatida qo'llash muamolari V.I. Andreva, V.S.Ilina, Yu.P.Sokolnikovalarning ishlarida yoritilgan. Barcha tadqiqotlarda mualiflar pedagogik mahoratning asosi sifatida o'qituvchning shaxsiy sifatlarini ajratib ko'rsatganlar [3].

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini tashkil etishda o'qituvchining kasbiy rivojlanishi, yetukligi muhim ahamiyatga ega. O'qituvchining pedagogik mahorati shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini muvofaqiyatli tashkil etish imkonini beradi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini tashkil etishdan ko'zlanadigan asosiy maqsad o'quvchilarni uzluksiz rivojlantirishdan iborat. O'qituvchi o'quvchilar bilan shaxsga yo'naltirilgan o'quv maqsadiga erishish uchun birgalikda izlanishlar olib boorish kerak. Buning uchun o'qituvchida kreativlik, o'z-o'zini tanqid qilish masuliyatlilik, tolerantlik, qiziquvchanlik, empatiya kabi sifatlar barqarorlashgan bo'lishi lozim.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini tashkil etish uchun o'qituvchi yangicha pedagogik tafakkur egasi bo'lishi kerak. Bu quyidagilarda o'z ifodasini topadi:

- shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida o'qituvchining e'tibori o'quvchilar shaxsiga qaratilishi;

-o'qituvchi o'zini pedagogik jarayonining birinchi subekti sifatida anglashi;

-pedagogik voqelikni chuqur his etish va shu voqelik ichida harakat qila olish;

-o'quvchilar bilan o'zaro muloqatga tayyor bo'lishi, ularning o'ziga xosligini hisobga ola bilishi;

- turli pedagogik vaziyatlar, ularni yechish yo'llarini bashorat qilishi;

-hamkasblarining ilg'or tajribalarini o'rganishi, umumlashtira olishi va o'z faoliyatida qo'llashi kabilar.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida o'quvchilarda ham, o'qituvchi ham o'zini shu jarayonning subekti sifatida namoyon qila olishi va faoliyat ko'rsatishi muhimdir. O'qituvchi har bir o'quvchilardagi betakror shaxs sifatida yondashishi va uning shaxsiy rivojlanishi, o'quv materialni o'zlashtirishiga muntazam yordam ko'rsata olishi zarur. O'qituvchi shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini muvafaqiyatli tashkil etishi uchun yangi hamda muqobil pedagogik qarashlarini muntazam o'zlashtirishi, o'z faoliyatida ilg'or pedagogik texnologiyalarini qo'llashi talab etiladi.

Shaxsga yo'naltirilgan jarayonini tashkil etishda pedagogning ijodkorligi muhim ahamiyatga ega. Chunki o'qituvchining ijodkorligi va o'quvchilar bilan ruhiy jihatdan yaqinlashuvini ta'minlaydi va ularni ma'naviy ahloqiy tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan bir qatorda, o'zi bilan o'quvchilar orasida vujudga keladigan qarama-qarshiliklarni ham yengishda uning ijodkorligi alohida ahamiyat kasb etadi. Bu qarama-qarshiliklar aksariyat hollarda quyidagilarda namoyon bo'ladi:

-o'quv dasturida ifodalangan o'quv yuklamasi bilan o'quvchilardagi individual imkoniyatlari orasidagi;

-o'quv materialining mazmunida qoida va ta'riflarning ko'pligi bilan o'quvchilarda g'oyalar, dunyoqarashlar yondashuvlarni o'rgatishga intilishi orasida;

-o'qituvchining shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini tashkil etishdagi o'ziga xos yondashuvi bilan bu sohadagi ilmiy qarashlar orasida mavjud bo'lgan qarama qarshiliklar misolida bu faoliyat yaqqol namoyon bo'ladi. Bunday sharoitda o'qituvchi dastlab qarama-qarshiliklarni fikran bartaraf etadi. O'zining shaxsiy, ijodiy qarashlari kutilgan samarani berishiga ishonch hosil qilgan keyin ularni pedagogik faoliyati davomida qo'llaydi.

Chunonchi:

- shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida o'qituvchi o'quvchilar o'quv materialini o'zlashtirish jarayonida duch keladigan qiyinchiliklarni bartaraf eta olishi;

-o'quvchilarning bilish faoliyati natijalarini oldindan ko'ra olishi va ularning shaxsiy rivojlanishiga ko'maklashishi;

-o'quvchilarning shaxsiy rivojlanish bosqichlari izchilligini belgilashi va ularning shaxsiy takomillashish yo'llarini izlashi lozim.

An'anaviy ta'lim tizimi shaxsga yo'naltirilgan ta'limga nisbatan o'quvchilarni uzluksiz rivojlantirish sohasida bir qator mashg'ulot hisoblanadi. Chunki unda o'quv jarayonining markazida o'quv materialini turadi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarda shaxsiy markazi o'rin egallaydi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning maqsadi o'quvchilarda shaxsini to'laqonli, uzluksiz va maqsadga muvofiq tarzda aqliy-intelektual, jismoniy, ma'naviy jihatdan rivojlantirishga qaratilgan. Ta'limning shaxsga yo'naltiruvchanlik xususiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi: mustaqillik, o'ziga xoslik, o'z-o'zini tatbiq etuvchanlik, ijodkorlikka undovchilik, shakllantiruvchanlik, yo'naltiruvchanlik, fikriy ijodiylik, ta'sirchanlik, tanqidiylik, to'qnashuvchanlik, ifodalilik, dalil keltiruvchanlikni shakllantirish olishida. Bu jarayonda o'quvchilarda shaxsida o'zi va o'zgalarning hayotiga yuksak ma'naviy, madaniy nuqtayi nazaradan turib yondashish sifatleri qaror topadi. Yuqorida aytilgan fikrlar o'qituvchiga ham aloqadordir.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini samarali tashkil etishning ilmiy asoslarini yaratish uchun quyidagilar yo'nalishlarda ilmiy-tadqiqot ishlarini amalga oshirish taqazo qiliniyapti:

- shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tarbiya jarayonini tashkil etishning pedagogik imkoniyatlarini ochish;
- ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarga nisbatan qatiyatli munosabatni qaror toptirish;
- o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ko'p hadli ta'lim-tarbiya maydonlarini tashkil etish;
- umumiy o'rta ta'lim jarayonini shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalar va konsepsiyalar bilan ta'minlash.

Yuqorida keltirilgan fikrlar bugungi kunda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash o'ta dolzarb muammo ekanligidan dalolat beradi.

ADABIYOTLAR

1. Колесникова И.А. Педагогическая реальность в зеркале межпарадигмальной рефлексии. - СПбУМП, 1999. – 442.
2. Петровский А.В., Шпалинский В.В. Социальная психология коллектива: Учеб. пособие. -М, 1978.
3. Илин В.С.Ñ. Формирование личности школьника. - М.У.Педагогика, 1984. – 144 с.